

земних армій та сил ООН. Третій етап (1965-1967) характеризувався блокадою турецької громади урядовими, тобто греко-кіпрськими, силами. Блокада призвела до тимчасового розриву дипломатичних відносин між Грецією та Туреччиною та, навіть, до взаємних ультиматумів. Після спалаху міжетнічного конфлікту в 1967 р. представники турецької громади проголосили про створення тимчасової Кіпрської турецької адміністрації. Цей період можна виокремити в четвертий етап: адміністративна самоізоляція турків-кіпріотів.

П'ятий етап (1974-1983) позначився федералізацією турецької громади після грецького державного заколоту на Кіпрі в 1974 р., турецької окупації третини острова та примусового переселення греків на південь острова, а турків на північ. Після подій 1974 р. турецька громада утворила Турецьку Федеративну Державу Північного Кіпру (ТФДПК), про що було проголошено 13 лютого 1975 р. Шостий етап розпочався з проголошення незалежної держави ТРПК 15 листопада 1983 р. і продовжується до сьогодні. Ця подія буда засуджена Радою Безпеки ООН резолюцією 541 [2, с. 15]. Питання було винесене на засідання Ради Безпеки, де між представниками Кіпру, Греції та Туреччини виникла безапеляційна дискусія, що показала неможливість одностайного вирішення проблеми [8, с. 51-64]. Характерно, що в другій половині 1980-х рр. спостерігалась розрядка в регіоні. Греко-турецькі та внутрішньокіпрські відносини перейшли в іншу площину, з'явилися принципово нові стимули, такі як євроінтеграція.

Отже, відокремлення Північного Кіпру в самостійну політичну одиницю та невизнану державу впливало на греко-турецькі відносини та на загальну ситуацію в Східному Середземномор'ї. На кожному етапі самоізоляції турецької громади спостерігалось поглиблення протиріч між країнами "середземноморського трикутника", що вказує на тісний геополітичний зв'язок між ними. Відносини між Афінами та Анкарою 1960-1980-х рр. характеризувалися як конфліктні і кіпрський фактор їх лише поглиблював. Проблеми Турецької Республіки Північного Кіпру існують на сучасному етапі, тісно пов'язані з відносинами Туреччини з Європейським Союзом та неодноразово виступали фактором протиріч в греко-турецьких відносинах, що робить подальше вивчення означеної теми перспективним в подальшому.

Список використаних джерел

1. Конституция республики Кипр // Конституции государств Европы. – В 2-х тт. – М., 2001. – Т. 2. – С. 210-290.
2. Резолюция 541 (1983) от 18 ноября 1983 г. // Резолюции и решения, принятые Советом Безопасности в 1983 году. – Нью-Йорк, б/г. – С. 15.
3. Союзный договор между республикой Кипр, Грецией и Турцией от 19 февраля 1959 г. // Анисимов Л.Н. Проблемы Кипра: исторический и международно-правовой аспекты. – М., 1986. – С. 148.
4. Denktash R. The Cyprus triangle. – L., 1982. – 222 p.
5. Erdogan and Davutoglu to visit Azerbaijan. – Режим доступу: <http://news.az/articles/politics/70072> [16 жовтня 2012]
6. Markides K. C. The Rise and Fall of the Cyprus Republic. – L., 1977. – 200 p.
7. Necatigil Z. M. The Cyprus Question and the Turkish Position in International Law. – Oxford, 1989. – 352 p.
8. S/PV/2500. Предварительный стенографический отчет о две тысячи пятисотом заседании, состоявшемся в Центральном учреждении, Нью-Йорк, в пятницу 18 ноября 1983 г., в 15 ч. 30 м. – Нью-Йорк, 1983. – 64 с.

Надійшла до редколегії 23.01.13

С. Ковальский, канд. ист. наук
Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова, Одесса

СЕВЕРНЫЙ КИПР В МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЯХ ВОСТОЧНОГО СРЕДИЗЕМНОМОРЬЯ 1960-1980-Х ГГ.

В статье рассматривается история Северного Кипра в контексте межэтнического конфликта и международных проблем 1960-80-х рр. Анализируется влияние интересов Греции, Турции и Великобритании на самоизоляцию турок-киприотов.
Ключевые слова: Северный Кипр, межэтнический конфликт, Греция, Турция, Великобритания.

S. Kovalskyi, Ph.D (History)
Odessa Mechnikov National University, Odessa

THE NORTHERN CYPRUS IN THE INTERNATIONAL RELATIONS OF THE EASTERN MEDITERRANEAN, 1960-1980.

In this article the Northern Cyprus' history in the context of the interethnic conflict and the international problems 1960-80 is studied. The influence of Greek, Turkish and British interests upon the Turkish-Cypriots' selfisolations is analyzed.
Key words: Northern Cyprus, interethnic conflict, Greece, Turkey, Great Britain.

УДК 94(4-11-191.2):316.4.063.3"19/20"

О. Ковтун, канд. політ. наук, доц.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ НАПРИКІНЦІ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

У статті розглядаються тенденції розвитку інтеграційних процесів у регіон Центрально-Східної Європи на зламі тисячоліть.

Ключові слова: Центрально-Східна Європа, інтеграція.

Регіон Центрально-східної Європи традиційно є об'єктом досліджень як українських, так і зарубіжних науковців. Його роль та місце у міжнародних відносинах відзначенні у багатьох класичних геополітичних концепціях, так і сучасних стратегіях та доктринах. Якщо аналізувати підходи українських вчених, то здебільшого досліджуються такі питання пов'язані з регіонам:

- історичні аспекти, особливо у випадку безпосереднього значення для України;
- двосторонні відносини з країнами регіону;

- окремі проблеми розвитку міжнародних відносин – права національних меншин; територіальні суперечки тощо;
- діяльність і участь держав регіону у тих чи інших міжнародних організаціях;

Мета дослідження інтеграційних процесів у ЦСЄ наприкінці ХХ – ХХІ ст. полягає у визначенні ролі і місця зазначеного регіону у сучасній системі міжнародних відносин, виокремленні особливостей перебігу інтеграційних процесів саме у цьому регіоні порівняно з іншими регіональними системами, виявленні на цій основі

закономірностей розвитку актуальних тенденцій міжнародних відносин та окреслення їхніх перспектив.

Зазначена мета потребує вирішення наступних завдань: визначити сутність і геополітичні, географічні характеристики регіону "центрально-східна Європа"; визначити форми і методи інтеграційної взаємодії означених держав; окреслити перспективи розвитку інтеграційних ініціатив.

Аналізуючи Інтеграційні процеси у Центрально-Східній Європі варто акцентувати увагу на декількох аспектах:

– тлумачення терміну "Центрально-Східна Європа", його географічний меж еволюціонувало впродовж усього XX століття, зокрема останнього десятиліття; якщо раніше йшла мова про цілісне сприйняття цілої групи держав, розташованих у центрі та на сході Європи. На сьогодні все менше схильні до вживання терміну "Центральної Європи", а більше – Східна Європа, західні нові незалежні держави, сусідні держави. Тобто відправляють точкою у визначенні регіональної підсистеми міжнародних відносин є належність/неналежність до якоїсь Інтеграційної структури;

історичний контекст становлення і розвитку інтеграційних процесів у регіоні:

– запровадження і використання самого терміну "Східна Європа" пов'язане з періодом холодної війни та блокового протистояння; один з блоків – РЕВ та ОВД, існування яких протягом декількох десятиліть створило доволі інтегрованості регіональний простір з чіткою визначеною лідером, відносинами з яким характеризувались значною асиметричністю. Серед визначних характеристик регіону ЦСЄ на період розпаду біполярної системи було перевертання вертикальних зв'язків з центром системи (СРСР) над кількістю горизонтальних взаємодій між учасниками (елементами одного рівня) самої системи;

– Інтеграційні проекти є для держав регіону з одного боку Інструментом реалізації національних інтересів; з іншої сторони виступають як мета зовнішньої політики та є об'єктивним процесом міжнародних відносин різного рівня; у якості інтересів, які реалізуються завдяки участі у інтеграційних проектах можна визначити як базові: забезпечення сталого економічного зростання і добробут населення, забезпечення безпеки різними методами; так і тимчасові, проте стратегічного характеру, наприклад, забезпечення політичної підтримки та зміцнення власних лідерських позицій у певному субрегіоні.

– Інтеграційні проекти реалізуються на декількох рівнях:

– загальнорегіональному (загальноєвропейські та трансрегіональні(євроатлантичні) процеси);

– регіональному (на рівні ЦСЄ);

– субрегіональні ініціативи (Рада регіонального співробітництва держав Південно-Східної Європи, Вишеградська четвірка тощо).

Участь у загальноєвропейських інтеграційних процесах держави Центрально-Східної Європи почали активно брати наприкінці 1980-х-початку 1990-х рр., після низки оксамитових революцій та подальшого розпаду РЕВ та ОВД.

Варто зазначити, що регіон Східної Європи відзначався доволі високим ступенем інтегрованості, разом з тим основним експортером і виробником продукції залишався СРСР, на його долю припадало до 70% експорту до країн соцтабору.

Із посиленням дезінтеграційних тенденцій у соціалістичному таборі все більша кількість держав Східної Європи зорієнтувались на поступовий розвиток співробітництва з Європейськими економічними структурами. Для держав центральної Європи інтеграція до європейських економічних об'єднань стала можливою, оскільки питання їхньої нейтральності відійшли на другий план.

Так, з кінця 1980-х рр. Розпочинається переговорний процес щодо набуття членства в ЄС Австрії, а також створення з цією метою Вишеградської групи та Центральноєвропейської ініціативи

На сьогодні, у регіоні Центрально-Східної Європи діють такі інтеграційні об'єднання:

– Вишеградська четвірка;

– ЦЕФТА;

– Рада регіонального співробітництва (Пакт стабільності для Південно-Східної Європи);

– Центральноєвропейська ініціатива;

Створюється система міжорганізаційної взаємодії, яка координується найбільшою організацією – Центральноєвропейською ініціативою, яка прагне створити структуровану систему відносин між інститутами регіонального співробітництва, для чого проводить Координаційні зустрічі з представниками Адріатичної та Іонічної Ініціативи (АІІ), Організації Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС), Ради держав Балтійського моря (РДБМ) та Радою регіонального співробітництва (РРС). З ОЧЕС та РРС підписані меморандуми про взаєморозуміння.

Також у міжнародних відносинах регіону присутній Європейський Союз, меншою мірою Північноатлантичний альянс, та проекти, ініційовані Російською Федерацією. ЄС у значній мірі виступає формують фактором інтеграційних проектів держав ЦСЄ. Саме прагнення долучитись до цього утворення стало поштовхом для утворення більшості міждержавних об'єднань регіону: Вишеградської четвірки, Центральноєвропейської ініціативи та ін. Це наднаціональне утворення виступає фінансовим партнером у значній кількості проектів ЦЕІ, РСС тощо.

Переламним моментом у розвитку регіональної системи міжнародних відносин, зокрема розвитку інтеграції, стали 2004-2007 рр. Остання хвиля розширення ЄС призвела до ситуації, коли більшість держав ЦСЄ набули членства в організації, тим самим ставши суб'єктами транзакційної взаємодії в рамках ЄС. Це фактично означало, що програми та проекти, спрямовані на запровадження єдиних європейських стандартів і входження до європейських інтеграційних об'єднань, були ефективно реалізовані. Разом з тим, для тих держав, що залишились у силу різних причин, поза цим процесом завдання розвитку співробітництва з ЄС та державами ЦСЄ ускладнилось, оскільки тепер комунікація має відбуватись із урахуванням "зовнішнього" чинника у двосторонніх відносинах.

Також, розширення ЄС, яке стало логічним наслідком політичного курсу держав ЦСЄ на європейську інтеграцію означає фактичну стагнацію регіональних інтеграційних проектів, для яких актуальним стає визначення нових цілей, пріоритетів і форм співробітництва. До того ж, активізувати свою діяльність у цих організаціях мають саме ті держави, які залишились за межами ЄС, проте орієнтуються на участь у цьому об'єднанні. Зокрема це стосується і України.

А. Ковтун, канд. політ. наук, доц.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ИНТЕГРАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ В ЦЕНТРАЛЬНО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЕ В КОНЦЕ XX – НАЧАЛЕ XXI ВЕКА

*Статья посвящена тенденциям развития интеграционных процессов в Центрально-Восточной Европе на рубеже тысячелетий.
Ключевые слова: Центрально-Восточная Европа, интеграция.*

O. Kovtun, Ph.D. (Political science), Associate Prof.
Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

INTEGRATION PROCESSES IN THE CENTRAL-EAST EUROPE AT THE END OF XX – BEGINNING OF XXI CENTURY

*Thesis dedicate trends of the development of the integration processes in Central-East Europe at the millennium.
Key words: Central-East Europe, integration.*

УДК 94(477):341.18"192"

О. Купчик, канд. іст. наук, доц.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

УЧАСТЬ УСРР У МІЖНАРОДНИХ КОНФЕРЕНЦІЯХ НА ПОЧАТКУ 1920-Х РР.

Висвітлено участь УСРР у міжнародних конференціях на початку 1920-х рр.

Ключові слова: УСРР, міжнародні конференції.

Очевидно, що не змігши у післяреволюційний період повністю централізувати владу у сфері зовнішньої політики, РСФРР вимушено погодилась на участь УСРР у міжнародних конференціях. Цим вона скористалась, щоб, у свою чергу, забезпечити в існуванні "єдиного радянського дипломатичного фронту" [12, с. 43; 2, № 11, с. 69], який пробував протистояти коаліції держав Заходу.

Першою з міжнародних конференцій, у якій участь взяли представники УСРР, стала Генуезька (квітень – травень 1922 р.). Не зважаючи, що запрошеною на неї була тільки РСФРР, та запропонувала включити до її делегації представників інших радянських республік. 23 січня 1922 р. політбюро ЦК КП(б)У погодилося утворити "єдину радянську делегацію, а наступного дня президія ВУЦВК уповноважила голову Г. Петровського узяти участь у нараді голів ЦВК республік для вироблення спільної позиції щодо конференції. 22 лютого вони підписали протокол, за яким право захищати на ній інтереси радянських республік (у тому числі укладати від їх імені договори), ті передали РСФРР [4].

Тому до радянської (де-факто) і російської (де-юре) делегації увійшов представник від України, яким став голова раднаркому і нарком закордонних справ УСРР Х. Раковський (постанова ВУЦВК від 27 січня 1922 р.). Там той брав участь у дипломатичних переговорах, вручав представникам держав Заходу меморандуми, представляв радянську сторону у фінансово-економічній комісії, виконував обов'язки прес-аташе [3, с. 89].

Підтвердженням доброї обізнаності Х. Раковського у тодішніх міжнародних відносинах є його напередодні конференції упевненість, що політичних домовленостей з Францією і Великою Британією досягти не вдасться. Але переконував, що участь у ній неодмінно треба брати. 21 лютого 1922 р., в інтерв'ю газеті німецької газеті "Фосіше Цайтунг", радянський дипломат висловився, що "позиція радянських республік в Генуї залежатиме від позиції, яку західні держави займуть щодо них" [5; 6]. Водночас був певен, що участю у конференції треба скористатися насамперед для укладення торговельних угод і налагодження зовнішньоекономічних відносин. Знаючи про особливо складне господарське і продовольче становище в Україні (голод 1921 – 1922 рр.), цікавився можливістю купівлі за кордоном сільськогосподарських культур, і зокрема зерна, а також продажу вугілля та залізної руди. В інтерв'ю вже радянським

журналістам Х. Раковський розповів, що "...подорож за кордон доки не має політичної мети. Я ставлю собі задачу, скористати із свого перебування за кордоном якнайскоріше порозв'язувати всі ті економічні справи, що в них ми тепер найбільше зацікавлені. Особливу увагу я маю намір віддати реалізації наших замовлень за кордоном на посівний матеріал і доставці цього матеріалу" [7].

Прикметно, що неофіційні консультації з французьким і британським урядами напередодні конференції раднарком РСФРР доручив саме Х. Раковському. З цією метою той у лютому 1922 р. відвідав Берлін і Прагу, де зустрівся з їхніми дипломатичними представниками [9, с. 178]. Та шкода, що через відсутність документів детальних відомостей про ці консультації не збереглося.

Водночас нині деякі дослідники схильні перебільшувати внесок Х. Раковського в укладення між РСФРР і Німеччиною 16 квітня 1922 р. Раппальського договору. С. Кульчицький його ледь не визначальним [3, с. 90]. Ймовірно, така оцінка обумовлена нотою німецького МЗС (від 16 квітня 1923 р.), у якій завідувач його східним відділом А. Мальцан, вітаючи з річницею підписання угоди, назвав того "духовним батьком Раппало" [8]. Та мало кому відомо, що під час переговорів з німцями Х. Раковський ініціював укладення такої ж угоди з УСРР, але раднарком РСФРР припинив цю його ініціативу [9, с. 180].

Очевидно, що участь у міжнародних конференціях стала для УСРР новим та цікавим досвідом. Але будучи позбавлена можливості брати у них участь окремо, а лише у формі спільної радянської делегації, через опір РСФРР не змогла розвинути цей напрям дипломатичної роботи. У радянській делегації на Гаазьку конференцію (червень – липень 1922 р.) Україна взагалі не була представлена. А у Лозаннській конференції (листопад 1922 – липень 1923 рр.), присвяченій особливо цікавому для неї питанню чорноморських проток Боспор і Дарданелли (нота НКЗС УСРР до урядів Великої Британії, Франції та Італії від 4 жовтня 1922 р.), участь взяла знову лише у складі спільної радянської делегації. Усі пропозиції УСРР, щоб делегацію очолив саме український представник (ним мав бути Х. Раковський) були відхилені [11, Арк. 166, 183]. Але тепер УСРР хоча б "удалось ззовні підвищити власний міжнародний статус", домогшись, щоб делегація була радянською де-юре [2, № 11, с. 70].